

da 1990, s. 71-80) adlı eser ve makaleleri sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Baytâr, *el-Câmi' li-müfredâtî'l-edviye ve'l-ağziye* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1417/1996, I-II, 2-3; a.mlf., *Tefsîru Kitâbi Diyâşkûrîdûs* (nşr. İbrâhîm b. Murâd), Beyrut 1989, neşreden giriş, s. 32, 34-35, 36-37; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ*, s. 601-602; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1772; Brockelmann, *GAL*, I, 647; Abdülhalîm Muntâsır, "el-Câmi' li-müfredâtî'l-edviye ve'l-ağziye li'bni'l-Baytâr", *Tİ*, I, 562-568; Şeşen, *Fihristü mahfûzâtü't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 20-25; İbrâhîm b. Murâd, *Dirâsât fî'l-mu'cemi'l-'Arabî*, Beyrut 1987, s. 271-293; a.mlf., "el-Meşâdirü't-Tünisiyye fî Kitâbi'l-Câmi' li'bni'l-Baytâr", *el-Hayâtü's-şekâfiyye*, V/8, Tunus 1400/1980, s. 117-148; Mustafa eş-Şihâbî, "Tefsîru Kitâbi Diskûrîdis li'bni'l-Baytâr", *MMMA* (Kahire), III/2 (1957), s. 105-112; "İbnülbaytâr", *İA*, V/2, s. 845-846; J. Ver-net, "İbn al-Baytâr", *EI*² (İng.), III, 737.

MAHMUT KAYA

MÜFREDÂTÜ'L-KUR'ÂN

(مفردات القرآن)

Kur'ân-ı Kerim'in kelime ve kavramlarıyla bunları açıklamak için oluşturulan ilim dalı ve bu konudaki eserlerin ortak adı (bk. ULÜMÜ'L-KUR'ÂN).

MÜFTÂBİH

(bk. FETVA).

MÜFTÎ DERVİŞ

(ö. XI./XVII. yüzyılın sonları)

Halvetî şeyhi, şair.

Kütahya'da doğdu. Germiyanogulları döneminde Kütahya'nın Kalburcu köyüne yerleşen Çavdaroğulları ailesine mensuptur. Asıl adı Ahmed olup müftülük yaptığından dolayı Müftî Derviş, Müftî Şeyh diye tanınır. Mutasavvîf şair Sun'ullah Gaybî'nin babasıdır. Dedesi Kalburcu Şeyhi veya Çavdar Şeyhi lakaplı Pîr Ahmed Efendi, babası Şeyh Beşir Efendi'dir. Pîr Ahmed Efendi, Karaman'da Cem Seyyah adlı bir zata, İstanbul'da Halvetiyye'nin Sünbül Sinan Efendi'ye uzun süre hizmet edip hilâfet almıştır. Gaybî'nin verdiği bu bilgiye göre (*Biatnâme*, vr. 8^b) onun Merkez Efendi'nin halifesi olduğuna dair kayıt (Müstakimzâde, vr. 166^b) yanlıştır. Pîr Ahmed Efendi'nin Gaybî'nin büyük dedesi olduğunu belirten İsmail Hakkı Uzunçarşılı (*Kütahya Şehri*, s. 213), Pîr Ahmed ile oğlu Beşir Efendi'yi karış-

tırmıştır. Mûsikîye dair *Burhânü'l-elhân* adlı bir eseri olduğu kaydedilen Pîr Ahmed Efendi'nin türbesi Kütahya valiliği sırasında II. Selim tarafından yaptırılmıştır. Beşir Efendi, İstanbul'da Sünbül Sinan'ın halifesi Merkez Efendi'ye intisap etmiş, hilâfet aldıktan sonra Kütahya'ya dönüp Akkaya denilen mevkide bir mescid ve zâviye yaptırıp irşad faaliyetinde bulunmuştur. Hacca giderken Kütahya'ya uğrayan Cemâleddin Hulvî, Şeyh Beşir Efendi'yi ziyaret ettiğini, onun hadis ve tefsir ilimlerine vâkıf olup bu ilimleri okuttuğunu kaydeder (*Lemezât-ı Hulviyye*, s. 609).

Müftî Derviş medrese öğrenimini tamamlamasının ardından Kütahya müftülüğüne kadar yükselmiş, on sekiz yıl müftülük yaptıktan sonra Elmalılı Sinân-ı Ümmî'ye intisap ederek hilâfet almıştır. Oğlu Gaybî onun müftülüğü döneminde tasavvufa şiddetle karşı olduğunu belirtir. Gaybî'nin ifadelerinden hareketle Müftî Derviş'in Sinân-ı Ümmî'ye intisap ettiğinde oldukça ileri yaşta olduğu söylenebilir.

Müftî Derviş XVII. yüzyılın süfî şairi Niyâzî-i Mîsrî ile aynı şeyhe, Sinân-ı Ümmî'ye mensuptur. Niyâzî'nin, "Biz beş er idik aktık bir demde yola girdik / Kırk yılda pîre erdik bu sohbeta erince" beytindeki "beş er" ifadesinin Sinân-ı Ümmî'nin beş halifesine işaret ettiği, bunlardan birinin Müftî Derviş olduğu kaydedilmektedir. I. Ahmed'in Çavdaroğlu ailesi için tesis ettiği vakfiyeye ilişkin 1019 (1610) tarihli fermanda Beşirzâde diye anılan Müftî Derviş'in bu tarihte vakfın mütevellisi olduğu anlaşılmaktadır.

XVII. yüzyılın sonlarında vefat eden Müftî Derviş'in türbesi Kütahya kabristanındadır. Gaybî, İstanbul'a giderek Olanlar Şeyhi İbrâhîm Efendi'ye intisap ettiğine göre babasına intisap edememiş veya etmişse bile sülûkünü tamamlayamamış olmalıdır. Buna göre Müftî Derviş, Gaybî'nin İbrâhîm Efendi'ye intisabından önce vefat etmiş olmalıdır.

Müftî Derviş, Müftî, Çavdaroğlu, Çavdaroğlu Ahmed mahlaslarını kullanan şair, Yûnus Emre tarzı şiirin önemli takipçilerinden biridir. Medrese öğrenimi görek müftülük ve müderrislik yapmış olmasına rağmen tasavvufî konuları çok sade bir dille ifade eden Müftî Derviş'in bazı şiirleri şeyhi Sinân-ı Ümmî, pîrdaşı Niyâzî-i Mîsrî'ye ve diğer pîrdaşlarına nazîre olarak yazılmıştır. Gaybî de babasının bazı şiirlerinden ilham almış veya bu şiirlere nazîreler yazmıştır.

Müftî Derviş'in şiirlerini içeren üç yazma tesbit edilmiştir. Elmalı İlçe Halk Kü-

tüphanesi'ndeki bir mecmuada (nr. 43) otuzu aşkın şiiri mevcuttur. Ata Terzibaşı kendisindeki bir yazmada 177 şiirinin bulunduğunu söylemektedir (bk. bibl.). Millî Kütüphane'deki bir mecmua da (nr. A 3488/1, vr. 2^a-36^b) Müftî Derviş'in 172 şiirini ihtiva etmektedir. Bu nüshadaki şiirler Sadık Mısırcı tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (bk. bibl.). Mustafa Tatcı ile Cemal Kurnaz'ın yayımladığı *Kütahyalı Bir Gönül Eri: Çavdaroğlu Müftî Derviş* adlı çalışma (Ankara 1999) şairin altmış şiirini ihtiva etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye* (haz. M. Serhan Tay-şi), İstanbul 1993, s. 459, 460, 609-610; Sun'ullah Gaybî, *Mes'ele-i Sülûk*, AÜ İlahiyat Fakültesi Ktp., Yz., nr. 1468, vr. 3^a; a.mlf., *Biatnâme*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 107, vr. 8^b; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 166^a; Osmanlı Müellifleri, I, 179; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 213; Hamza Güner, *Kütahyalı Şair ve Edipler*, Kütahya 1967, s. 183; Sadık Mısırcı, *Müftî Derviş Divânı* (yüksek lisans tezi, 1995), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Bilal Kemikli, "Kütahya Yöresinde Bir Mutasavvîf Aile", *Ulusallararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri*, Ankara 1998, s. 281-296; a.mlf., "Türk Tasavvuf Edebiyatında Risale-i Devran ve Sema Türü ve Gaybî'nin Devran ve Semâ'a İlişkin Görüşleri", *ACİFD*, XXXVII (1997), s. 455; Subhi Saatçı, "Müftî Derviş", *TDEA*, VI, 465; Ata Terzibaşı, "Bilinmeyen Şairlerden Müftî Derviş", *Kardaşlık Dergisi*, sy. 5 (1976), s. 18-19.

CEMAL KURNAZ – MUSTAFA TATCI

MÜFTİLENÂM

(bk. ŞEYHÜLİSLÂM).

MÜFTİZÂDE ABDÜRRAHİM EFENDİ

(ö. 1252/1837)

Osmanlı âlimi.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında doğdu. Alâiye (Alanya) müftüsü Yûsuf Efendi'nin oğlu, Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn'un ilk hocalarından Palabıyık Mehmed Efendi'nin kardeşi ve Müneccimbaşı Osman Sâib Efendi'nin babasıdır. İsmâil Gelenbe-vî'nin çeşitli ilimlere dair birçok telifini ve *Şerh-i İşâgü'cî*'nin bir kısmını üstadı Emîrzâde Mehmed Güzelhisârî'den okudu. Şeyhülislâm Hulûsî Efendi'nin açtığı ruûs imtihanında birinci geldiği bilinmektedir. Cevdet Paşa ondan övgüyle söz eder (*Târih*, VII, 128); riyâziyyattaki müşküllerini halle-